

NGŨ LIỆU

Phụ lục 2.21

CHUYỆN Ở PHÚ YÊN¹

(Trích *Cà phê cùng Tony*)

- Tony Buổi Sáng -

Hình 1: Gành đá đẹp ở Phú Yên
(Nguồn: Internet)

(1) [...] Phú Yên là vùng đất ở Nam Trung Bộ² mà Tony thích nhất. Nhất là chiều chiều, khi nắng sắp tắt, ngồi trên mấy phiến³ đá sát biển ở Gành Đá Dĩa⁴, bạn sẽ thấy đời đẹp như thế là cùng. Những viên đá được mài mòn và xếp hàng bởi bàn tay của tạo hóa, rất giống Cót – guây (Causeway) ở quận An – trìm (Antrim), Bắc Ai – len (Ireland)⁵, di sản thế giới mà dân châu Âu ai cũng muốn một lần tới thăm.

Em có hình dung như thế nào về vẻ đẹp của Phú Yên qua những chi tiết được tác giả miêu tả?

Phú Yên đẹp, vẻ đẹp ngỡ ngàng của núi và biển đan xen vào nhau. Đặc biệt nhất có lẽ là núi Thạch Bi⁶, hay còn gọi là núi Đá Bia vì trên đỉnh núi có một tảng đá nhìn giống như bia đá. Người Chăm gọi đây là núi Cùi Bắp, vì nhìn lên trông giống cùi trái bắp. Nói chung là nhiều truyền thuyết, nhiều câu chuyện xung quanh ngọn núi nổi tiếng này, nhưng ai ở Phú Yên mà chẳng biết câu ca dao:

Hình 2: Cảnh đẹp Phú Yên (Nguồn: Internet)

¹ Phú Yên: một tỉnh cũ ven biển (nay sáp nhập với tỉnh Đắk Lắk) nằm ở trung tâm khu vực duyên hải Nam Trung Bộ, miền Trung Việt Nam.

² Nam Trung Bộ: là một vùng của Việt Nam. Vùng này bao gồm các tỉnh và thành phố ven biển từ Đà Nẵng vào đến Bình Thuận.

³ Phiến: từ dùng để chỉ từng đơn vị những vật có bề mặt rộng, bằng phẳng và vuông vắn.

⁴ Gành Đá Dĩa (Ghềnh Đá Dĩa): là một danh thắng thiên nhiên tại xã An Ninh Đông, huyện Tuy An, tỉnh Phú Yên (nay là xã Tuy An Đông, tỉnh Đắk Lắk, Việt Nam). Địa điểm này là một đoạn bờ biển có các cột đá bazan hình lăng trụ, trông giống như những chiếc đĩa xếp chồng lên nhau.

⁵ Bắc Ireland: một phần của Vương quốc Anh, nằm ở Đông Bắc của đảo Ireland.

⁶ Núi Thạch Bi: tên chữ là Thạch Bi Sơn, dân gian gọi là Núi Ông, là ngọn núi cao nhất trong khối núi Đại Lãnh thuộc dãy núi Đèo Cả, hiện ở xã Hòa Xuân, tỉnh Đắk Lắk, Việt Nam. Núi nổi tiếng vì tảng đá bia khổng lồ cao khoảng 80m trên đỉnh núi mà cách xa vẫn có thể nhìn thấy.

“Chiều chiều mây phủ Đá Bia

Đá Bia mây phủ chị kia mắt chồng”

hay là một lời trách thân, trách phận nghe thiết dễ thương trong bài dân ca cùng tên.

Phú Yên đẹp, đẹp vì có núi Nhạn⁷ với bài hát tha thiết của Anh Bằng: “Anh còn nợ em, chim về núi Nhạn, trời mờ mưa đêm”. Phú Yên còn đẹp mỹ miều⁸ với dòng sông Ba⁹, hay còn gọi là Đà Rằng, bồi đắp một châu thổ phù sa màu mỡ, là vùng trồng lúa lớn nhất trong các tỉnh Nam Trung Bộ. Đồ ăn ở đây thì ngon, ngon đến mức khiến Tony khóc hai lần. Tony vốn dễ thương, cứ thấy đồ ăn ngon là ngồi khóc. Một lần ăn cơm gà trong hẻm¹⁰ nhỏ ở Tuy Hòa¹¹, hồi đó còn là thị xã, chưa lên thành phố. Cơm gạo địa phương lúa mới gặt nấu với nước luộc gà. Miếng thịt gà vàng ươm, cơm dẻo, ngọt ăn kèm hành chua ngâm, ăn no "cành hông"¹² vẫn muốn ăn tiếp. Lần thứ hai là người bạn đãi¹³ món bò phôi một nắng, ăn với muối có giã con kiến núi, giống con kiến vàng bò trên mấy cây xoài, nhưng cái bụng nó có chứa một loại tinh dầu cay, thơm. Rang lên rồi giã với muối, thì nó cay xè như ớt. Mình chấm miếng bò một nắng này ăn thì... thôi không nói nữa, sợ ướt bàn phím.

Hình 3: Vẻ đẹp núi Nhạn - Phú Yên
(Nguồn: Internet)

(2) Người Nam Trung Bộ, từ Bình Định¹⁴ trở vô tới Phan Thiết¹⁵, có kiểu phát âm nghe là lạ mà dễ thương vô cùng. Nghe riết ghiền luôn. Âm a nghe hơi giống âm e, âm ao thì hơi giống âm eo, còn âm an thì giống âm en kiểu Nam Bộ. Ở bên này là Quảng Ngãi, đang uống "Cô Coa Cô La" thì qua bên kia Bình

Kiểu phát âm của người Nam Trung Bộ có điều gì đặc biệt?

⁷ Núi Nhạn: nằm ở thành phố Tuy Hòa, tỉnh Phú Yên (nay thuộc tỉnh Đắk Lắk, Việt Nam). Đây là một địa điểm du lịch nổi tiếng với Tháp Nhạn cổ kính – một kiến trúc cổ của người Chăm được xây dựng vào khoảng thế kỉ 12.

⁸ Mỹ miều: đẹp một cách hào nhoáng, gây được ấn tượng mạnh (nhưng thường về hình thức bên ngoài).

⁹ Sông Ba: phân hạ lưu gọi là sông Đà Rằng. Bắt nguồn từ đỉnh Ngọc Rô ở tỉnh Kon Tum, với chiều dài khoảng 374km. Dòng sông nổi bật với vẻ đẹp thiên nhiên và ý nghĩa văn hóa sâu sắc.

¹⁰ Hẻm: (đường, ngõ) nhỏ và hẹp, hai bên thường có tường vách, khó đi.

¹¹ Tuy Hòa: đây là thành phố tỉnh lỵ cũ của tỉnh Phú Yên, Việt Nam. Đây là đô thị trù phú nằm ở hạ nguồn sông Ba, dòng sông lớn nhất miền Trung. Đây là trung tâm chính trị, kinh tế, du lịch, văn hóa và khoa học kĩ thuật của tỉnh. Là một trong những đầu mối giao thông quan trọng của Miền Trung và Tây Nguyên.

¹² No “cành hông”: trạng thái ăn đã rất no, ăn no đến ức bụng căng ra cả hai bên hông.

¹³ Đãi: mời ăn uống hoặc cho tiền, đồ dùng một cách ít nhiều đặc biệt, để tỏ tình cảm tốt với ai đó.

¹⁴ Bình Định: là một tỉnh cũ ven biển nằm ở phía bắc vùng Duyên hải Nam Trung Bộ, miền Trung, Việt Nam. Nay được sáp nhập vào tỉnh Gia Lai.

¹⁵ Phan Thiết: là một thành phố biển nổi tiếng thuộc tỉnh Bình Thuận, nằm cách thành phố Hồ Chí Minh khoảng 200km về phía Đông và cách thành phố Nha Trang khoảng 240km về phía Tây Nam.

Định, biến thành "Cô Ce Cô Le". Một khi bị bắt ngờ, họ hay nói "trầu quâu" có nghĩa là "trời ơi". Dân vùng quê thì phát âm nặng hơn dân phố. Nhưng ai ai cũng ăn nói thiệt thà chất phác, rất dễ thương.

Chú ý câu chuyện thú vị được tác giả kể lại.

Hể tới đây, sáng nào Tony cũng dậy thiệt¹⁶ sớm đi dạo vòng vòng gần khách sạn. Thấy các bà các mẹ da đen rám, quảy¹⁷ gánh bún cá đi tới chỗ dọn hàng cũng ngay trên lề đường, thường lựa một bóng râm nào đó ngồi cho chút trưa đỡ nắng, hàm răng cười trắng bóng, hỏi: "Bún cé hông em?" thì Tony quất luôn 3 tô. Và ăn xong cứ ngồi nhìn các bà hoài, nhìn những gương mặt hồn hậu¹⁸ dưới cái nón lá trắng, thấy thích, thấy thương. Hay mấy anh xe ôm mà ngoài đó gọi là xe thồ¹⁹ cũng vậy, nhiệt tình đến độ lỡ ai dừng xe lại hỏi đường, không biết cũng ú ớ chỉ cho bằng được. Nên nếu hỏi trúng ai mà lao ra đường, đứng vung tay chỉ trở có vẻ chắc chắn ghê lắm thì đi theo, còn thấy ai mà ú ớ suy nghĩ một lúc rồi chỉ, thì nên hỏi thêm một anh xe thồ nữa nha, có khi anh mới này sẽ chỉ đi ngược lại. Bữa đầu tiên, mới sáng sớm bạn Tony tới khách sạn mình đang ở rủ đi cà phê sáng, cô tiếp tân gọi lên phòng: "Anh ơi, anh có bẹn tới tìm nè. Ảnh rủ anh đi uống trè đẹo nè". Mình nghĩ một phút thì hiểu là "trà đạo", liền xỏ quần dài lao xuống cầu thang rồi vun vút đi "trè đẹo" với đám "bẹn" (bạn) dở thương chịu không thấu.

Nước mình địa hình dài mà ốm nhách, từ vùng này qua vùng khác, thời xa xưa núi sông nó cách nó ngăn nên giao thông trắc trở, các vùng ít giao lưu với nhau, dân trong vùng tự nói với nhau rồi phát âm nó chệch đi ít nhiều, thành thổ ngữ²⁰ hay phương ngữ. Nhưng nghe dân vùng nào nói thấy cũng đáng yêu. Năm nguyên tắc phát âm một lúc là nghe hiểu hết, càng nghe càng thấy thú vị, càng thấy càng thương người Việt mình.

(3) À, trở lại vụ ở Phú Yên, Tony có chị bạn người Hà Nội, vào Phú Yên mở ri - sọt (resort) ven biển, ngày khai trương tung bừng khách khứa. Chị ấy muốn tỏ ý biết ơn các anh công nhân địa phương đã vất vả trong cả mấy năm trời trên công trường xây dựng, nên bữa khánh thành mới mời một anh lên phát biểu cảm nghĩ. Anh này phát biểu xong, cả ri sọt lẫn ra cười, còn mấy quan khách ở Hà Nội vào hay Sài Gòn ra thì tái mặt. Biết anh nói sao không, "Chúc chị và công ty mình, khai trương ri sọt, làm ăn tấn tài tấn lộc, *mã đéo thành công!*"

Tại sao mọi người lại cười sau khi nhân vật "anh" lên phát biểu?

¹⁶ Thiệt (phương ngữ): thật.

¹⁷ Quảy: hành động đặt đòn gánh lên vai, hai đầu đòn gánh có hai thúng, hai rổ hoặc hai quang gánh.

¹⁸ Hồn hậu: hiền từ, chất phác, biểu hiện bản chất tốt đẹp của người chỉ muốn có, muốn làm những điều tốt lành cho người khác.

¹⁹ Xe thồ: xe đạp được cải tiến để chuyên dùng vào việc vận chuyển.

²⁰ Thổ ngữ: biên thể của một ngôn ngữ dùng ở một vùng địa phương nhỏ hẹp.

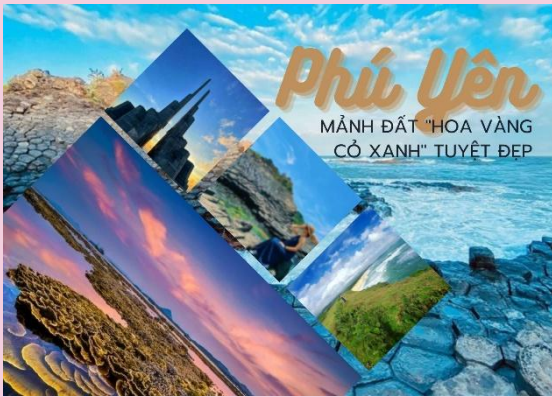
Trầu quâu chắc chết!

(Tony Buổi Sáng; *Cà phê cùng Tony*, NXB Trẻ, năm 2014, tr.43 – 46)

CÂU HỎI, NHIỆM VỤ

VĂN BẢN KÍ 21

☺ TRƯỚC KHI ĐỌC

Chia sẻ: Bạn đã từng nghe đến hoặc đến thăm Phú Yên chưa? Nếu rồi, điều gì khiến bạn ấn tượng nhất về vùng đất này? Nếu chưa, sau khi xem qua những hình ảnh và tựa đề của đoạn trích, bạn hình dung Phú Yên là một nơi như thế nào?

📖 ĐỌC VĂN BẢN

CHUYỆN Ở PHÚ YÊN

(Trích *Cà phê cùng Tony*, Tony Buổi sáng)

(Phụ lục 2.21)

📄 SAU KHI ĐỌC

☀ KIẾN THỨC BỔ TRỢ

1. Thể loại tản văn và tùy bút (Phụ lục 1)

2. Đôi nét về tác giả và tác phẩm (Phụ lục 3.8)

THỰC HIỆN NHIỆM VỤ

Câu hỏi nhận biết

Câu hỏi 1: Chủ thể chính của đoạn trích là ai? Tác giả đã sử dụng ngôi kể nào để thể hiện trực tiếp cảm xúc và trải nghiệm của mình?

Câu hỏi 2: Liệt kê những chi tiết miêu tả vẻ đẹp của Phú Yên và nêu nhận xét theo bảng dưới đây:

Từ ngữ miêu tả	
Vẻ đẹp của Phú Yên	
Nhận xét	
.....	

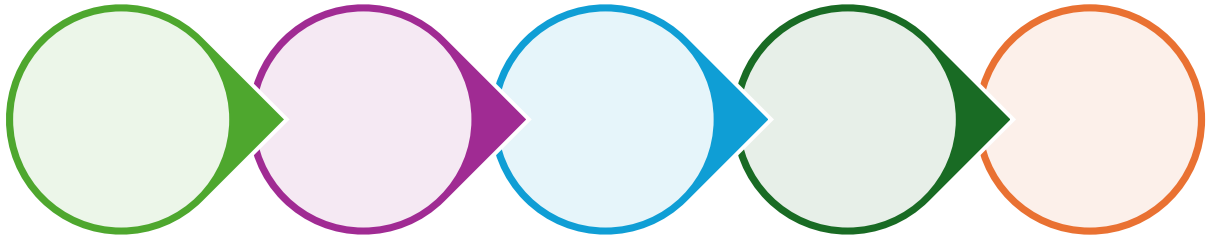
Câu hỏi 3: Ngoài phong cảnh (Gành Đá Dĩa, núi Thạch Bi, núi Nhạn), tác giả còn đề cập đến những nét sinh hoạt đời thường nào của người dân? Điều đó cho thấy góc nhìn của tác giả khi khám phá là gì?

Câu hỏi thông hiểu

Câu hỏi 4: Từ "mỹ miều" trong đoạn (1) khi dùng để miêu tả sông Ba có ý nghĩa và sắc thái nghĩa gì? Hãy so sánh sắc thái này với từ "đẹp" (ví dụ: "Phú Yên đẹp, vẻ đẹp ngời ngàng").

Câu hỏi 5: Theo em, tại sao chi tiết anh công nhân nói nhảm (từ "mã đáo thành công" thành "má đáo thành công") lại khiến "cả rì sọt lăn ra cười" nhưng lại khiến "quan khách ở Hà Nội vào hay Sài Gòn ra thì tái mặt"? Câu chuyện này cho thấy sự khác biệt văn hóa vùng miền và vai trò của thổ ngữ trong giao tiếp như thế nào?

Câu hỏi 6: Vấn đề về phương ngữ ở đây được tác giả nhìn nhận như thế nào? Hãy vẽ sơ đồ tư duy (theo mô hình phía dưới) mô tả quá trình hình thành thổ ngữ theo lý giải của tác giả và thái độ của Tony đối với điều đó.

Câu hỏi 7: Tác giả kết luận bằng câu: "...càng nghe càng thấy thú vị, càng thấy càng thương người Việt mình." Em hiểu như thế nào về câu nói trên.

Câu hỏi vận dụng

Câu hỏi 8: Đoạn trích nhắc đến sự đa dạng của thổ ngữ và nhận định rằng "càng nghe càng thấy thú vị, càng thấy càng thương người Việt mình". Hãy tìm hiểu và chia sẻ một ví dụ về thổ ngữ (từ ngữ địa phương) ở nơi bạn sinh sống hoặc một vùng miền khác mà bạn biết. Giải thích nghĩa phổ thông của từ đó.

Câu hỏi 9: Tản văn được viết theo lối kể chuyện tự nhiên, tản mạn. Hãy phân tích và đánh giá xem, với những thông tin chi tiết và cảm xúc cá nhân như vậy, bài viết đã giúp em tiếp nhận như thế nào về một vùng đất mới - Nam Trung Bộ.

HƯỚNG DẪN TRẢ LỜI

Văn bản kí 21: Chuyện ở Phú Yên (Tony Buổi sáng)

*** SAU KHI ĐỌC:**

Câu 1: *Gợi ý đáp án*

- Chủ thể chính: nhân vật Tony (người trải nghiệm và kể chuyện)
- Ngôi kể: ngôi thứ nhất (xưng “tôi”, “mình”, “Tony”)

Câu 2: *Gợi ý đáp án*

Từ ngữ miêu tả	
Vẻ đẹp của Phú Yên	- Núi và biển đan xen vào nhau. - Gành Đá Dĩa với những viên đá được mài mòn và xếp hàng bởi bàn tay của tạo hóa (giống Causeway ở Bắc Ai-len). - Dòng sông Ba (Đà Rằng) bồi đắp châu thổ phù sa màu mỡ.
Nhận xét	
Thấy được vẻ đẹp tổng hòa của vùng đất Phú Yên, vừa tráng lệ vừa lãng mạn. Vẻ đẹp này không chỉ là cảnh sắc mà còn gắn liền với văn hóa, ca dao và âm nhạc; tạo nên sự quyến rũ độc đáo.	

Câu 3: *Gợi ý đáp án*

* Ngoài phong cảnh, tác giả còn đề cập đến những nét sinh hoạt đời thường của người dân:

- Ăn cơm gà, ăn bò phôi một nắng với muối kiến núi.
- Các bà, các mẹ quầy gánh bún cá đi tới chỗ dọn hàng trên lề đường, dưới bóng râm.
- Kiểu phát âm "Cô Ce Cô Le", nói "trầu quâu" khi bắt ngò.

=> Tác giả không chỉ quan đến các địa danh du lịch nổi tiếng mà còn tìm kiếm và trân trọng vẻ đẹp của cuộc sống thường nhật, ẩm thực địa phương và tính cách chất phác, hồn hậu của người dân. Qua đây, ta còn thấy được sự tinh tế và nhạy bén của tác giả trong việc quan sát tới mọi thứ xung quanh mình.

Câu 4: *Gợi ý đáp án*

- Ý nghĩa và sắc thái của từ “mỹ miều”:

+ Ý nghĩa: rất đẹp, đẹp một cách kiêu diễm, duyên dáng, có sức hấp dẫn.

+ Sắc thái: Mang tính hào nhoáng, gợi cảm và ấn tượng mạnh về hình thức bên ngoài. Khi dùng cho sông Ba, nó gợi lên sự duyên dáng, lộng lẫy của dòng sông khi bồi đắp nên châu thổ phù sa màu mỡ.

- So sánh:

- + Đẹp: Là tính từ trung tính, chỉ sự hài hòa. Nó mang tính chất khách quan và toàn diện.
- + Mỹ miều: Có sắc thái cường điệu và thiên về sự duyên dáng, lãng mạn, nữ tính hơn. Nó tập trung vào sự hấp dẫn, lãng mạn của dòng sông.

Câu 5: *Gợi ý đáp án*

* Lí do:

- Người dân địa phương: Họ hiểu được cách phát âm của anh (mã đéo = mã đáo), họ biết anh ta không cố ý tục tĩu mà chỉ là sự nhầm lẫn phát âm, nên họ thấy hài hước.
- Người ngoài: họ không biết về ngôn ngữ vùng miền, địa phương. Từ “đéo” vốn mang nghĩa tục tĩu, xúc phạm và phủ định rất mạnh. Trong bối cảnh tranh trọng như vậy, lời chúc bị hiểu là chửi thề hoặc chúc thất bại, khiến họ sốc và tái mặt vì cho rằng đó là hành động vô văn hóa.

* Sự khác biệt văn hóa vùng miền và vai trò của thổ ngữ:

- Sự khác biệt văn hóa: Thể hiện sự va chạm văn hóa giữa ngôn ngữ đời thường, mộc mạc của vùng quê (thổ ngữ) và ngôn ngữ chuẩn mực, trang trọng của đô thị (Hà Nội, Sài Gòn).
- Vai trò của thổ ngữ: Thổ ngữ là mã ngôn ngữ riêng của cộng đồng. Nếu không hiểu mã đó, người nghe dễ dàng bị hiểu lầm (mất đi sự hóm hỉnh) hoặc bị tổn thương (như quan khách). Đây là bằng chứng cho thấy ngôn ngữ không chỉ là từ vựng mà còn là bối cảnh văn hóa.

Câu 6: *Gợi ý đáp án*

* HS vẽ sơ đồ theo cách hiểu của mình, đảm bảo các yếu tố sau:

- Nguyên nhân lịch sử: thời xa xưa núi sông cách ngăn.
- Hệ quả xã hội: giao thông trắc trở, các vùng ít giao lưu với nhau.
- Cơ chế hình thành: dân trong vùng tự nói với nhau.

=> Phát âm chệch đi ít nhiều, hình thành thổ ngữ.

* Thái độ của tác giả:

- Tác giả cảm thấy yêu mến và thích thú: “Kiểu phát âm lạ lạ mà dễ thương vô cùng. Nghe riết ghiền luôn.”
- Trân trọng ngôn ngữ địa phương: “Dân vùng nào nói thấy cũng đáng yêu.”; “Năm nguyên tắc phát âm một lúc là nghe hiểu hết, càng nghe càng thấy thú vị, càng thấy càng thương người Việt mình”

Câu 7: *HS giải thích câu nói theo cách hiểu của mình, có thể tham khảo gợi ý sau:*

- Câu nói là lời kết luận đầy cảm xúc, thể hiện sự khẳng định về giá trị văn hóa và tình yêu quê hương, đất nước của tác giả:

- + Tác giả đã khám phá ra được sự thú vị của ngôn ngữ. Sự thú vị đó không chỉ là sự độc đáo về mặt ngôn ngữ, mà là sự nhận ra sự kiên cường, hồn hậu của người Việt Nam. Sự khác biệt ngôn ngữ không chia rẽ mà minh chứng cho sự đa dạng, giàu có của văn hóa Việt.
- + Kết nối tình cảm và làm sâu sắc hơn lòng yêu nước, yêu con người Việt Nam.

Câu 8: *HS tự lựa chọn một ví dụ về từ ngữ địa phương và giải thích nghĩa phổ thông.*

Câu 9: *HS nêu suy nghĩ theo cách hiểu của mình, có thể tham khảo gợi ý sau:*

- Tiếp nhận về một vùng đất mới một cách chân thực, đa chiều và có hồn hơn;...